

2/2023

ročník 8

FORENZNÍ VĚDY

PRÁVO

KRIMINALISTIKA

VĚDECKÉ STATĚ SCIENTIFIC ARTICLES

- **Matej BARTA:**
Zaistovanie entomologických stôp podľa nálezovej situácie
Securing entomological traces according to the finding situation
- **David TEXL, Marek FRYŠTÁK:**
Psychologická příprava na výslech
Psychological preparation for interrogation
- **Pavel KLÍMA:**
Institut zvlášť zranitelné oběti v kontextu české a evropské
právní úpravy
The institute of victims with specific protection needs in the
context of Czech and European legislation

VYSOKÁ ŠKOLA FINANČNÍ A SPRÁVNÍ
UNIVERSITY OF FINANCE AND ADMINISTRATION

VYDAVATEL / PUBLISHER:

Vysoká škola finanční a správní, a.s. (University of Finance and Administration)

REDAKCE / EDITORIAL STAFF:

VŠFS, Estonská 500, 101 00 Praha 10

<http://www.vsfs.cz/pravo>

fvpk@vsfs.cz

Šéfredaktor / Editor in chief: Jiří Straus**Výkonný redaktor / Executive editor:** Zdeněk Sadílek (fvpk@vsfs.cz)**Tajemnice / Secretary:** Kateřina Franců (fvpk@vsfs.cz, +420210088813)**VÝKONNÁ RADA REDAKCE / EXECUTIVE BOARD:****Eduard Bruna, Viktor Porada, Zdeněk Sadílek, Emil Šenkýř****REDAKČNÍ VĚDECKÁ RADA / EDITORIAL SCIENTIFIC BOARD:**

Předsedkyně / Chairperson:

Bohuslava Šenkýřová – Vysoká škola finanční a správní

Členové / Members:

Eduard Bruna – Vysoká škola finanční a správní**Markéta Brunová** – Vysoká škola finanční a správní**Jan Chmelík** – Vysoká škola finanční a správní**Jaroslav Ivor** – Paneurópska vysoká škola, Bratislava**Martin Janků** – Vysoká škola finanční a správní**Jiří Jelínek** – Právnická fakulta Univerzity Karlovy, Praha**Karel Klíma** – Metropolitní univerzita, Praha**Leoš Klímt** – EQUITA Consulting**Leszek Korzienowski** – European Association of Security**Bronislav Kováčik** – Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica**Karel Lacina** – Vysoká škola finanční a správní**Karel Marek** – Vysoká škola finanční a správní**Pavel Mates** – Vysoká škola finanční a správní**Viktor Porada** – Vysoká škola finanční a správní**Roman Rak** – Vysoká škola finanční a správní**Sergej Romža** – Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košicích**Zdeněk Sadílek** – Vysoká škola finanční a správní**Miloš Sokol** – Ústřední vojenská nemocnice Praha – Střešovice**Lyubomyr Ivanovych Sopilnyk** – Lviv University of Business and Law**Jiří Straus** – Vysoká škola finanční a správní**Aleš Vémola** – Ústav soudního inženýrství VUT, Brno**Margherita Vysokajová** – Vysoká škola finanční a správní**Vladimír Zoubek** – Vysoká škola finanční a správní

Přebírání materiálů je povoleno s prokazatelným souhlasem autora a vydavatele.

Taking over materials is permitted only with demonstrable author's and publisher's agreement.

Za jazykovou správnost příspěvku zodpovídá autor. Příspěvky nejsou redigovány.

The author is responsible for the linguistic accuracy of the paper. Articles are not edited.

Časopis je zařazen do databází ASPI a CEEOL – Central and Eastern European Online Library. Journal is included in ASPI and CEEOL databases.

Předtisková příprava / Prepress:

Radix, spol. s r. o.

Tisk / Print:

dům tisku, s.r.o.

Evidenční číslo / Evidence number:

MK ČR E 22509

ISSN:

2533-4387

ISSN elektronické verze:

2533-4395

DOI:<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk>**Periodicita / Periodicity:**

3x ročně

Ročník / Volume:

8

Číslo / Number:

2

Datum vydání / Issued on:

1. 7. 2023

Terorismus a možné souvislosti s válkou

Terrorism and possible links to war

JAN CHMELÍK¹

Abstrakt

Současný terorismus symbolizuje krutou realitu světa. Realitu, která přináší újmu na životech, zdraví a nesmírné škody majetkové i politické. V minulosti však terorismu nebyla věnována pozornost, kterou by si zasluhoval. Vždy šlo o konstatování, které terorismus považovalo za sice společensky mimořádně závažnou kriminalitu, která však neznamená zásadní ohrožení společenského vývoje či ohrožení států. V zásadě byl terorismus považován za běžnou kriminalitu. Mezinárodní terorismus, jako zásadní bezpečnostní riziko začal být vnímán až po ukončení studené války a rozpadu bipolárního světa. Teprve v průběhu devadesátých let 20. století, kdy bylo možné s velkou pravděpodobností vyloučit hrozbu nové světové války, se pozornost světa začala obracet k jiným rizikům. Problematika terorismu není dosud komplexně a podrobně zpracována. Výzkum terorismu se stal multidisciplinárním objektem, který naráží na řadu problémů např. nedostatečné teoretické zázemí, chybějící obecně uznávané definování terorismu a souvisejících jevů, exaktní typologie, nízká míra hodnověrných faktografických údajů a další. Svoji negativní roli sehrávají sdělovací prostředky (zavádějící či zaujaté komentáře), dezinformační operace a propagandistické informace zpravodajských služeb, ale také komentáře politiků či poměrně časté zpolitizování vědeckých diskuzí. Poznatky k terorismu zde uvedené, mohou poskytovat určitá východiska a zdroje informací pro další výzkumy a poznání podobného druhu. Získané poznatky jsou zpracovány ve formě doporučení a nabízejí určité teoretické zevšeobecnění s možnou adekvátní platností a využitelností v praxi. Cílem vědeckého zkoumání terorismu by mělo být tento fenomén přesně vymezit, vnitřně jej rozčlenit podle stejných kritérií, objasnit příčiny, podmínky a důsledky jeho existence a vymezit a rozdělit postupy, které vedou k jeho potlačení, a zhodnotit jejich efektivitu.

Klíčová slova

Terorismus, organizovaný zločin, násilí, dokazování, exaktnost zkoumání

Abstract

Today's terrorism symbolizes the harsh reality of the world. A reality that brings damage to lives, health and immense property and political damage. In the past, however, terrorism

¹ doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D., Západočeská univerzita, Právnická fakulta, Plzeň, Vysoká škola finanční a správní, a.s., Katedra práva

has not received the attention it deserves. It has always been a statement that considered terrorism to be an extremely serious crime in society, but which does not mean a fundamental threat to social development or a threat to states. In principle, terrorism was considered a common crime. International terrorism as a major security risk began to be perceived only after the end of the Cold War and the collapse of the bipolar world. It was not until the 1990s, when the threat of a new world war could most likely be ruled out, that the world's attention began to turn to other risks. The issue of terrorism has not yet been comprehensively and in detail. Terrorism research has become a multidisciplinary object, which encounters a number of problems, such as insufficient theoretical background, lack of generally accepted definitions of terrorism and related phenomena, exact typology, low level of reliable factual data and more. The media (misleading or biased comments), disinformation operations and intelligence propaganda information, as well as political comments or relatively frequent politicization of scientific discussions, play a negative role. The knowledge of terrorism presented here may provide certain starting points and sources of information for further research and knowledge of a similar nature. The acquired knowledge is processed in the form of recommendations and offers a certain theoretical generalization with possible adequate validity and usability in practice. The aim of scientific research on terrorism should be to define this phenomenon precisely, to classify it internally according to the same criteria, to clarify the causes, conditions and consequences of its existence, and to define and divide the procedures leading to its suppression and to evaluate their effectiveness.

Keywords

Terrorism, organized crime, violence, evidence, investigative accuracy

DOI

<http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2023/2-08>

Úvod

Terorismus představuje již delší dobu ve světě jednu z největších hrozeb. Teroristické útoky jako forma organizovaného zločinu a násilí jsou zpravidla cílené, promyšlené a jejich základní motiv je obvykle dosažení různých politických, sociálních, etnických, náboženských, výjimečně osobních cílů. Teroristické útoky jsou zpravidla cíleny na neúčastněné osoby a vyznačují se vysokou mírou brutálnosti, bezohledností, vysokým nebezpečím pro občany. Hlavním smyslem násilí je vyvolat mezi obyvatelstvem pocit strachu, bezmocnosti až paniky. Cílem je dosáhnout nejvyšší formy psychického násilí, které lze pojmenovat, a to v počátečních fázích zejména dezinformacemi, zveličovanými katastrofickými informacemi v médiích, které, pokud nejsou dostatečně z pohledu teroristů účinné, přecházejí v otevřenou teroristickou násilí. Neúčastněné osoby se tak v této „teroristické, psychické válce“ stávají rukojmími teroristů s cílem jejich prostřednictvím docílit splnění politických nebo jiných požadavků.

Terorismus přerostl v současné době již do takových rozměrů, že teroristé jsou schopni ve jménu svých cílů použít i zbraně hromadného ničení. Pragmatickou brzdou jejich použití (přes četná prohlášení, výhrůžky a další akty násilí) je obava ze sebeustruktury tj., že případný konflikt za použití zbraní hromadného ničení by nezůstal bez odevzdy. Za hlavní ohniska terorismu jsou obecně považovány země Středního a Blízkého východu. Za nejrizikovější území je v reálném čase považován střet „východu a západu“ prostřednictvím ničivých útoků na Ukrajinu, a další.

1. Základní charakteristika terorismu

Co je vlastně terorismus a lze jej vůbec definovat? Mezinárodně schválená a uznávaná definice dosud neexistuje a terorismus tak bývá definován různě, spíše doktrinálně. Příčin je několik, jednou z nich je i to, že jedna a ta samá osoba je pro jednoho teroristu, pro druhého bojovník za svobodu. Podle Ottova slovníku naučného pochází výraz terorismus z latinského slova *terror*, hrůza, a označuje hrůzovládu, kterou proslavila ve francouzské revoluci doba označovaná jako *régime de la Terreur*. Sloveso terorizovati pak znamená pouštět hrůzu, případně hrůzou nebo strachem k něčemu poháněti.²

Dnes bývá terorismus chápán konkrétněji. Obecně jde o otevřený odpor vůči politickému systému, rozložení politických sil v mezinárodním kontextu, zákonům (zda spravedlivý či ne, je irelevantní), přičemž jím bývají označovány zpravidla akce ilegálních hnutí, zejména pak těch, které směřují proti vládě, uplatňované politice jedné či více zemí, jejichž cílem je dosažení rychlé a drastické změny politického a sociálního řádu a rozložení geopolitických sil v mezinárodní oblasti apod.. Co se týče užitých prostředků, jde o promyšlené a plánované použití antihumánních metod hrubého zastrašování politických odpůrců hrozbou síly a užití různých forem násilí obvykle vůči nezúčastněným osobám. Ty mají vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou nebo mají být dosahovány zamýšlené politické, náboženské nebo ideologické cíle. V současnosti pak terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a znamenají jinou cestu k dosažení cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.

Podle české BIS je terorismus „subverzní metoda organizovaně a plánovaně využívající ničení a vraždění nebo hrozby ničením a vražděním k zastrašování a vydírání státních orgánů, obyvatelstva nebo antagonistických skupin (např. etnických nebo názorových) za účelem dosažení politických, národnostních nebo jiných cílů.“ Americká FBI ho pak definuje jako „nezákonné použití síly či násilí proti osobám nebo majetku s cílem zastrašit nebo přinutit vládu, civilní obyvatelstvo nebo jeho část k podpoře politických, společenských nebo jiných záměrů.“ Dle definice užívané CIA je terorismus „předem promyšlené, politicky motivované násilí proti civilním cílům páchané tajnými skupinami, většinou se záměrem ovlivnit veřejnost.“³

² Carr, C. Dějiny terorismu. Praha: Práh, 2002, str. 10-14.

³ Visinger, L. terorismus. Jen zdánlivě nový nepřítel. In.: ATM – Armádní technický magazín, 9, 2004, s. 6.

Již v roce 1937 Ženevská úmluva o prevenci a trestání terorismu podala následující definici: „Terorismem jsou trestné činy proti státu, zaměřené a vypočtené za účelem vyvolání v myslích osob nebo skupin osob či v široké veřejnosti stav hrůzy.“

Takových a podobných definic bychom našli mnohem více. Zpravidla jsou obsaženy v mnohostranných mezinárodních úmluvách o boji proti různým formám terorismu, kde velmi významnou roli sehrává vydávací (extradiční) řízení.

Podle soudobých výzkumů⁴ teroristické útoky měly a dosud zpravidla mají typické okruhy společných znaků: využití obav a často hrůzy, která vzniká z neúměrného, organizovaného a extrémního násilí nebo hrozby takového násilí, určené většímu množství osob, vedoucí u obětí k pocitu bezmoci (například v letadle během letu, během plavby lodí a vůbec při pobytu v uzavřených ohrožených prostorách apod.). Aktuálně sem můžeme zařadit i válečné konflikty s politickými a mocenskými cíli. Pravidelným průvodním jevem takových akcí bývají plánované ztráty na životech. Organizátoři se jimi takto snaží upoutat pozornost veřejnosti nebo konkurenčních světových mocností. Často se těmito akcemi dává světovému společenství a tím i obyvatelstvu najevo, že násilí a smrt je a bude cena (kolektivní odpovědnost) zaplacená za chování či politiku státu nebo jiného útvaru v určitých situacích a vlastně se tím naznačuje, že kolektiv osob nyní pyká za jednotlivce ve vedení státu apod. Současně se ze strany strůjců konfliktu očekává, že budou následovat reakce státu v podobě přijímání panických a překotných ochranných a odvetných opatření, někdy vedoucích až k oslabení některých uznávaných hodnot demokratického státu.

Terorismus tak již právem získal přívlastek mezinárodní terorismus, který nebyl dosud definován v žádném mezinárodněprávním dokumentu, nebyl definován ani žádným z orgánů Organizace spojených národů či mezinárodní vládní organizací. Legální definice zatím neexistuje, existuje však, jak již bylo naznačeno, řada definic doktrinárních.

V souvislosti s pojmovým vymezením mezinárodního terorismu přicházejí v úvahu tři typy definice⁵, která může být:

1. Abstraktní je ve smlouvě obecné platnosti obtížně realizovatelná. Byla by ovšem nejpříhodnější, protože by pružně zahrnovala i nejméně obvyklé způsoby teroristické činnosti.
2. Enumerativní (taxativní či demonstrativní) by byla příliš rozsáhlá, protože by vypočítávala jednotlivé skutkové projevy, vnější průkazy terorismu; přesto by skrývala nebezpečí neúplnosti. Spíše by se mohla přijmout pro úmluvy upravující dílčí projevy terorismu, i když i v nich dosahuje dnes výčet aplikovatelných

⁴ Mareš, M. *Terorismus v ČR. Brno: Centrum strategických studií. 2005, s. 16–41.*

⁵ David, V. *Pojmové vymezení mezinárodního terorismu. In: Terorismus a mezinárodní právo. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference v Bratislavě. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2006, s. 167.*

skutkových podstat úctyhodného počtu.

3. Smíšená definice (kombinace obou předchozích) by zřejmě byla nejvhodnější, dává pro přijetí nejvíce záruk, v doktrinnální sféře existují, ale žádná dosud nenabyla obecného přijetí.

Učebnicově lze obecně hovořit o dvou základních typech (druzích) terorismu. Státní terorismus a terorismus individuální či skupinový. Státní terorismus vyjadřuje určitou formu krutovlády, charakteristické násilím, zastrasováním v zájmu dosažení politických cílů vládnoucí skupiny, vyvolání válečných konfliktů apod. Násilné akce může vykonávat buď státní mechanismus prostřednictvím svých orgánů sám, nebo může násilí uplatňovat zprostředkovaně tím, že podněcuje jednotlivce či skupiny, kterým k násilí vytváří vhodné podmínky a prostředky. Stát svůj terorismus, násilí, legalizuje právními prostředky a má-li být státní terorismus postihován, musí se k postihu využít prostředky mezinárodního práva.

Na základě uvedeného lze tedy státní terorismus definovat jako „*násilí použité v rozporu s mezinárodním právem, prováděné, podněcované nebo kontrolované státními orgány na vlastním území nebo cizím státním území k dosažení zpravidla politických cílů*“⁶.

V této souvislosti s definováním terorismu považuji za vhodné stručně charakterizovat i válku. *Wikipedie*⁷ definuje válku jako stav organizovaného násilí mezi dvěma nebo více skupinami lidí. Násilí je ve válce použito válčícími stranami jako mocenský prostředek k prosazení politických, náboženských, ideologických, ekonomických nebo jiných cílů. Válka je opakem míru. V mezinárodní politice se jedná o extrémní nástroj prosazení cílů vojenskými prostředky a vojenskou silou. Válku lze také vymezit jako otevřený ozbrojený konflikt vyhlášený mezi dvěma státy nebo společenskými komunitami, který se projevuje přerušením normálních politických a diplomatických aktivit mezi oběma stranami, případně mobilizací všech jejich dostupných zdrojů. V oblasti, kde ke střetu dochází, může vyústit ve vyhlášení válečného stavu nebo válečné situace.⁸ Z výše uvedeného lze i konstatovat, že válka je politický konflikt, ve kterém se střetávají ozbrojené síly dvou i více stran. Vyhlášení války se řídí Haagskou úmluvou o vypuknutí nepřátelství.

Vyhlášení války a vypovězení války je formální akt (psaný nebo formou projevu) nebo psaný dokument, kterým je vyhlášen válečný stav mezi dvěma nebo více státy. Vaníček ve své knize odkazuje na III. Haagskou úmluvu o počátku nepřátelství z roku 1907, která stanoví, že vypovězení války je veřejně deklarovaný akt nepřátelství, kterým se oznamuje, že mezi zneprátelenými stranami nastal válečný stav⁹.

⁶ Shodně, s. 168.

⁷ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Válka>

⁸ Francouzsko-česko-anglický sborník vojenských pojmů a definic, *Strategicko-politická část*.

⁹ VANÍČEK, Jiří. *Právní úprava krizového řízení v ČR*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 402 s. ISBN 80-86861-69-4.

Byl použit termín válečný stav. Za ten je považován stav vzniklý mezi zneprátenými stranami (státy nebo jinými subjekty mezinárodního práva) vypuknutím ozbrojeného konfliktu, a to bez ohledu na to, zda byla vypovězena válka. Ústava ČR jej definuje jako situaci, kdy je ČR napadena, nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. Válečný stav vyhláší Parlament České republiky (Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky).

Ve své knize *O válce*, pruský vojenský teoretik Carl von Clausewitz nazývá válku „Pokračováním politiky jinými prostředky“.¹⁰ Válka je interakcí mezi dvěma nebo více vojenskými silami, „souborem vůlí“.¹¹

Válku vedou dvě nebo více stran, stranou je buď stát nebo ozbrojená skupina (zejména ve vnitrostátních konfliktech – *občanských válkách*). V praxi se také stává, že mezinárodní válka vyprovokuje válku občanskou či naopak.

S vývojem jaderných zbraní jsme (lidstvo) přešly do doby, ve které vedení války může znamenat i konec civilizace. Válčící strany disponují technologií, která je schopna vymazat nepřítele z povrchu Země. Jedním z důsledků existence atomové bomby je strategie jaderného odstrašení a snaha předejít vypuknutí konfliktu. Existence atomové bomby je někdy považována za jeden z důvodů, proč nedošlo i přes četná válečná ohniska k třetí světové válce. Tento stav je typický i pro válečný konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou (2022).

Války vznikají z různých příčin, které se nedají vždy dobře předvídat a vysledovat, ale je důležité rozlišovat, jestli se jedná o války mezi státy anebo mezi skupinami lidí. Státy většinou válčí o získání moci (viz Rusko proti Ukrajině), strategických surovin, kolonií, či z náboženských či ideologických důvodů. Během moderní války mezi civilizovanými státy jsou snahy na vedení konvenční války, kdy jsou dodržovány mezinárodní smlouvy o zacházení se zajatci, snaha ochraňovat civilisty a nedopouštět se válečných zločinů (i přes snahy se ale objevují případy jejich porušování).

Příčiny vzniku ozbrojených konfliktů lze rozdělit do několika skupin. První z nich je otázka územních sporů v důsledku snahy o posílení vlivu na určitém území, nebo naopak snaha vymanit se z vlivu ekonomicky silnějšího státu. Druhou skupinou jsou důvody hospodářské. Řada lokálních válek je vedena kvůli nerostnému bohatství a jejich distribuci. Další skupinou jsou náboženské důvody, které lze také označit za ideologické důvody (např. spor židů a muslimů na Blízkém východě).¹²

¹⁰ Clausewitz, Carl Von (1976), *On War* (Princeton University Press) str. 87.

¹¹ Clausewitz, Carl Von (1976) str. 77.

¹² https://cs.wikipedia.org/wiki/Válka#Související_články

Z provedeného stručného výkladu k tématu války lze vysledovat řadu společných prvků mezi válkou, terorismem a dalšími souvisejícími pojmy. Pak je otázkou, zda napadení Ukrajiny lze považovat za válku (schází základní podmínka formální vyhlášení války, nebo jde o konflikt (válečný stav), nebo zda jde o teroristický čin (útok).

K základnímu vymezení individuálního, skupinového terorismu lze rámcově použít stanovisko Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 1999 (č. 1426): „*Teroristický čin je jakýkoliv trestný čin spáchaný jednotlivci či skupinami uchylujícími se k násilí nebo hrozbám jeho použitím proti státu, jeho institucím, obyvatelstvu obecně či konkrétním jednotlivcům, který je motivován separatistickými snahami, extremistickými ideologickými koncepcemi či fanatismem, nebo se zakládá na subjektivních a iracionálních pohnutkách, a jehož cíl spočívá ve vystavení veřejné moci, některých jedinců či společenských skupin nebo obecně veřejného mínění atmosféře strachu.*“ Jde o definici, která k vymezení terorismu používá demonstrativní výčet motivací teroristických ataků, které samozřejmě nejsou a ani nemůžou být vyčerpávající.

Brzobohatý ve své publikaci „Terorismus“ používá k základní charakteristice tohoto fenoménu definici USA z roku 1980: „*Terorismus je propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální činy, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.*“¹³

Lze souhlasit s A. Sottilem: „*Aby terorismus byl mezinárodní, je třeba, aby se cíl, prostředky, terorista, oběť, účinky, příprava a spáchání aktu týkaly různých států. V každém případě je nutné, aby jeden z těchto prvků se odlišoval od ostatních.*“¹⁴ K dalším charakteristickým znakům terorismu patří protiprávnost, záměrné navození strachu, mezinárodní propojení a publicita.

Základním znakem jakéhokoli protiprávního jednání je ze samé podstaty protiprávnost, a ne jinak je tomu i u terorismu. Uvedli jsme, že terorismus může být v tom nejjednodušším vyjádření státní nebo individuální (skupinový). Státní terorismus je navíc legalizován právními prostředky daného státu, a proto v podstatě na území daného státu, který státní terorismus uplatňuje, nepostižitelný. Proto protiprávnost státního terorismu musí být odvozována od mezinárodně právních dokumentů. Odlišná situace je při terorismu individuálním, skupinovém, kde nositelem protiprávnosti je subjekt trestného činu, pod který lze subsumovat teroristický útok při zachování pravidla individuální trestní odpovědnosti. I v případě individuálního, skupinového mezinárodního terorismu bude násilný čin především porušením vnitrostátního práva.

¹³ BRZOBOHATÝ, M. *Terorismus I. Praha: Políce history, 1999, s. 11.*

¹⁴ SOTTILE, A. *Le terrorisme international. RdC, 1938, s. 99.*

Jestliže je ovšem organizovaná skupina připravována, vyzbrojena či najatá státem, jde z hlediska státu o mezinárodní zločin, za který je odpovědný „domovský“ stát, v konkrétních projevech terorismu nese odpovědnost opět fyzická osoba, ovšem nelze vyloučit i odpovědnost právnické osoby. Z hlediska pachatelů se však může jednat i o zločin podle mezinárodního práva, u něhož může dojít i ke střetu dvou jurisdikcí (mezinárodní a vnitrostátní).

Pokud spáchá trestný čin soukromá osoba, která není v postavení státního orgánu nebo nejedná za konkrétní stát, měl by tento stát mít zájem na jejím potrestání, aby nebyla zpochybněna jeho mezinárodní prestiž. V případě, že stát zmocnil určitou osobu (nebo častěji orgán) k trestnému činu teroristické povahy, nebude se stát snažit o její potrestání.

Mnohem složitější je však situace, kdy je terorismus projevem aktivit organizované skupiny, s níž nemá konkrétní stát nic společného. P. Bouzat a J. Pinatel zdůrazňují, že terorismus se vyznačuje kolektivní organizací.¹⁵

Nejzjevnějším rysem terorismu je násilí nebo hrozba jeho použití páchané na civilním obyvatelstvu. V praxi jde nejčastěji o použití hrubé fyzické síly (včetně vojenské síly) či nejrůznějších bojových a technických prostředků k usmrcení, zranění, zbavení osobní svobody nebo způsobení škody.

Specifickým rysem teroristického činu je brutalita a bezohlednost, což jej činí zvláště zavrženíhodným. Přitom použité prostředky jsou v disproporcii s dosaženými výsledky. Únosům letadel při náletech na Světové obchodní centrum v New Yorku a na Pentagon postáčily kapesní nože. Jde o extrémní, nepředvídatelné a neospravedlnitelné násilí. Oběť většinou neočekává útok, nebo alespoň ne tak brutální a nemá možnost se bránit.

Pro mezinárodní terorismus je dále příznačný jeho mezinárodní charakter. Proto při odhalování a vyšetřování je zapotřebí zkoumat občanství pachatele (či celé skupiny), občanství obětí, místo plánování a přípravy činu a jeho provedení a konečně místo útěku pachatele. Mezinárodní kontext terorismu je také neodlučitelně spjat s mezinárodní spoluprací justičních a policejních orgánů.

Nejčastěji se dnes stává, že teroristická činnost postihuje oběti, které mají různá občanství. Teroristé většinou směřují k tomuto cíli a vyhledávají místa, kde se soustřeďují lidé z různých států. Jsou to civilní dopravní letadla či lodě, velká vlaková nádraží, kasina, kavárny, turisticky atraktivní místa, veřejná prostranství (náměstí apod.) s velkou koncentrací lidí a další.

Mezinárodní prvek poté můžeme spatřovat při teroristickém aktu spáchaném na území

¹⁵ BOUZAT, P., PINATEL, J. *Traité de droit pénal et de criminologie*. Paris: Dalloz, 1970, s. 234.

určitého státu v odlišné státní příslušnosti teroristů (*lex patriae*), v případě teroristických organizací či individuálních akcí budeme často hovořit o odlišném místě pobytu z důvodu obtížného zjišťování totožnosti (*lex domicilii*), dále sem bude jistě náležet faktor státní příslušnosti obětí teroristických činů, kde se zejména poslední dobou setkáváme s poškozováním hodnot, kterými jsou život a zdraví, a to zejména u mnohonárodnostních skupin (útok na turistické skupiny). Dále shledáváme mezinárodní prvek vhodný pro boj s terorismem ve způsobu a nástrojích sloužících k provedení teroristického aktu, kdy se může jednat v samotném stádiu přípravy o výcvik teroristů či z hlediska nástrojů sloužících k provedení teroristického aktu v použití trhavin, zbraní či jiných nebezpečných látek prokazatelně pocházejících ze zahraničí.¹⁶

K podstatným rysům terorismu, jak již bylo naznačeno, patří strach, který dal terorismu jeho název a který ho odlišuje od činů neteroristické povahy. Vyvolání strachu je dokonce prioritní a používá se zejména proto, aby se snadněji u terorizovaných obětí vynucovaly požadavky teroristů. Tato premise platí také u válečných konfliktů, kdy agresor záměrně šíří strach mezi obyvatelstvem s cílem paralyzovat, nebo alespoň oslabit jeho obranu. Vlastní násilí prováděné teroristy při útocích je až sekundární záměr, a je uplatňováno zpravidla až poté, co agresor nedosáhne svého cíle „poklidnou cestou“ za kterou považují právě dosažení cílů prostřednictvím vyvolaného strachu u obyvatel. Někdy projevy strachu vyústí až v paniku. Násilí jako společenský jev vyvolává ve vědomí lidí strach, přičemž největší centrum strachu je tam, kde násilí bylo vykonáno, a čím dál od jeho ohniska pocit strachu slábne. Terorismus se často definuje jako selektivní použití strachu, použití hrozby násilí k fyzické likvidaci obětí, podrobení a zastrasování k narušení normální funkce společnosti.¹⁷

Rozsah a forma teroristických útoků je srovnatelná, ne-li horší než strach z válek. Je na nich něco nepochopitelného, děsí nás jejich zákeřnost. Atentátník individuálních vražd se dal vypátrat, ale teroristická nebo válečná akce, je většinou perfektně připravená, je svým způsobem neosobní, pokud ovšem nejde o člověka, který je ochoten zemřít s bombou na těle. Strach je o to silnější, že na světě je obtížné vyhnout se konfrontaci s terorismem. Nikdo neví, kdy a kde teroristé zaútočí. Boj s terorismem je dnes nevyhlášenou válkou a bylo by naivní čekat, že tento fenomén jak začal, tak také skončí. Nutno dodat, že to není boj dvou civilizací např. západní a islámské, ale boj proti teroristickým organizacím. Tento zápas bude mít zřejmý dlouhodobý charakter.

Dalším znakem terorismu je jeho medializace. Praxe v řadě případů dokazuje, že většina teroristických akcí je rámcově předem avizována a po jejím provedení se zpravidla k činu teroristická skupina přihlásí. Paradoxně aktuální „válečný konflikt“ na Ukrajině se vymyká této premise. Od samotného počátku bylo totiž ze strany agresora ubezpečováno, že nemá

¹⁶ DAVID, V. *Pojmové vymezení mezinárodního terorismu*. In: *terorismus a mezinárodní právo*. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Bratislava, 2006.

¹⁷ HOROWITZ, I. L. *Transnational Terrorism. Civil Liberties and Social Science*. In: ALEXANDER, A. Y. - FINGER, S. M. *Terrorism: Interdisciplinary Perspectives*. New York : John Jay Press, 1977, s. 289-290.

v úmyslu zaútočit, napadnout cizí stát a prosazovat tak své mocenské cíle. Medializace teroristických činů plní tak úkol ovlivňování chování a názorů určitých cílových skupin než na přímé oběti. Medializace je tak jakousi provokativní akcí zaměřenou na cílovou skupinu teroristů.¹⁸ Publicita je jednou z hlavních prostředků jak ovlivnit veřejné mínění, jehož prostřednictvím dosahují svých cílů.

2. Zvláštní postupy při odhalování a vyšetřování terorismu

Standardem pro posuzování teroristických činů se stala již uváděná definice terorismu, jejíž počátek se datuje do roku 1980, do USA. Podle této definice Terorismus znamená cílevědomé a organizované používání násilí s dopadem na velké skupiny lidí, na společnost, politický systém, využívající různých forem násilí včetně lsti a korupce. Ve většině případů jde o vysoce organizovaný zločin nerespektující žádné geografické nebo politické hranice. Boj proti němu musí být veden celospolečensky a nadnárodně.

Odhalování a vyšetřování teroristických útoku není jednoduché, a navíc v našich podmínkách nejsou s klasickými teroristickými útoky žádné zkušenosti. Lze konstatovat, že terorismus je páchán v převážné míře organizovanými zločineckými organizacemi, s vysokou profesionalitou, ale také brutálností, která je vedlejším produktem cíle, pro který je bojováno, ojedinele je teroristický čin aktem jednotlivce či úzké skupiny lidí. Pachatelé teroristických útoku jsou zpravidla mezinárodně propojeni. Místo teroristického útoku (místem je míněno území, nikoliv samotné místo činu, tedy geografické místo) v drtivé většině případů je zcela rozdílné od místa, kde je teroristický útok připravován, zosnován. Výsledný čin, který byl teroristickým útokem spáchán, může mít řadu trestně právních projevů. Teroristický čin se tedy navenek projevuje jako řada násilných trestných činů, trestných činů omezujících osobní svobodu, trestných činů proti republice, obecně nebezpečných činů. Škála možností, kterými lze postihnout teroristický čin je tedy velmi široká.

Tato škála trestných činů, které lze aplikovat na teroristické činy, ovlivňuje i předmět a rozsah odhalování a vyšetřování teroristických činů. Podstatná část trestných činů, které lze aplikovat na teroristické útoky, má zpracovány speciální metodiky, které je v plné míře možné aplikovat i na teroristické činy. Předmět odhalování a vyšetřování teroristických útoků je proto stejně jako jiné kriminální delikty upraven v základní rovině rozsahem dokazování, uvedeným v ustanovení § 89 trestního řádu. V obecné rovině je odhalování a vyšetřování teroristických útoků zaměřeno na zjištění a prokázání objektu ochrany, který byl teroristickým činem napaden. Prvořadým druhovým objektem ochrany před teroristickými útoky budou ochrana územní celistvosti a demokratických základů státu, bude to ovšem i ochrana života, zdraví i majetku. Předmětem odhalování a vyšetřování teroristických útoků je dále objektivní stránka konkrétního trestného činu, jehož skutková podstata byla teroristickým útokem naplněna. Dokazování objektivní stránky trestného činu je odvislé na konkrétním trestném činu a musí být vždy dokázány všechny její znaky. Způsob spáchání, který je základní strukturou objektivní stránky, bývá až na výjimky zřejmý a jasný. Obligatorní

¹⁸ SCHULTZ, R. *Conceptualizing Political Terrorism: A Typologie*. JIA, vol. 32, 1978, č. 1, s. 8.

součástí objektivní stránky trestného činu v případě teroristických útoků bude i motiv jednání. Velmi náročné na odhalování a vyšetřování a tím i na dokazování, je subjekt trestného činu. Je to dáno tím, že většina pachatelů teroristických útoků je fiktivní, vystupující nebo jednajících za určitou teroristickou organizací. Na druhou stranu při teroristických útocích se zpravidla setkáváme s tím, že teroristické organizace se ke svým činům veřejně hlásí. Je to vlastně politikum teroristické organizace, která touto publicitou ovlivňuje veřejné mínění, vytváří pocit strachu a v konečném důsledku těchto a dalších kroků využívá ve svůj prospěch. Za teroristickým činem, za jeho vlastním provedením, bývá zpravidla velmi malá skupina pachatelů, v řadě případů teroristický útok provede jednotlivec. Odhalování a vyšetřování proto musí být zaměřeno nejen na pachatele činu, ale celou zločineckou organizaci v celé její hierarchii. U válečných zločinů je určení „viníka“ ještě komplikovanější. Předmětem odhalování a vyšetřování je samozřejmě i subjektivní stránka trestného činu. U trestných činů dopadajících na teroristické útoky jde u základních skutkových podstat vždy o úmysl. U kvalifikovaných skutkových podstat postačuje i nedbalost, záleží na kvalifikační okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, která musí být prokázána. Co je však zejména důležité u teroristických i válečných činů, je prokázání jejich motivu. Vzhledem k tomu, že předmětem odhalování a vyšetřování jsou jednání teroristické organizace, je nezbytné zabývat se i okolnostmi vzniku organizace, její strukturou a členy, včetně tzv. externích spolupracovníků a expertů, činností, způsobem jejího financování a jejím mezinárodním propojením. Proto nezastupitelné místo při zjišťovaných informací mají zpravodajské informace, využití zpravodajské techniky, u válečných konfliktů také kontrarozvědných informací apod.

Podněty k odhalování a vyšetřování teroristických činů je možné rozdělit do dvou základních skupin. První skupinu tvoří podněty směřující přímo k podezření z přípravy teroristického útoku nebo charakterizující již vlastní teroristický útok. Podněty svědčící o přípravě teroristického činu jsou získávány v převážné míře rozvědnou činností nebo vlastní činností policejních složek. Tyto podněty jsou získávány v řadě případů i v rámci šetření jiných trestních věcí. Jedná se zpravidla o informace, které zpravidla nedovolují zahájit trestní řízení a již vůbec ne trestní stíhání. Jsou v poloze indicií, poznatků, důvěrných zpráv, které je potřebné verifikovat, rozpracovat, analyzovat a systematicky zpracovat, řada z nich zejména v počáteční fázi odhalování podléhá i vysokému stupni utajení. Jen zcela ojediněle se může stát, že podnět svědčící o přípravě teroristického činu vzejde od občanů nebo je jiným způsobem oznámen.

Druhá skupina podnětů je již mnohem konkrétnější, směřuje přímo k samotnému, již zpravidla spáchanému, teroristickému činu. Zde je již mnohem širší škála možností, z nichž na prvním místě je samotný fakt teroristického útoku, který nelze přehlédnout vzhledem k jeho charakteru, rozsahu a dopadu na veřejnost i na samotný okruh ohrožených nebo postižených obětí.

Při prověřování podnětu k odhalování a vyšetřování teroristických činů je však velmi důležité analyzovat některé obecné rysy organizované kriminality, a tím i teroristických útoků, které

jsou označovány jako indikátory,¹⁹ i když z hlediska kriminologického ne všechny takový charakter mají. Můžeme k nim ovšem zařadit např.:

- politické aktivity,
- kontakty osob na zahraniční teroristické skupiny,
- důrazné až agresivní uplatňování požadavků na vládu nebo jiné orgány státní správy militantní skupinou,
- aktivity zločineckých organizací,
- monopolizace a s tím spojená snaha o převzetí závazku úpadkových subjektů,
- navazování kontaktů s osobami veřejně činnými,
- hromadění zbraní a střeliva apod.

Odhalování tohoto druhu kriminálního jednání jsou při vyšetřování teroristických činů a organizovaného zločinu typické mnohostí situací a postupů v závislosti na charakteru teroristického činu a organizovaného zločinu. Rozdílné budou postupy např. u únosu, obecného ohrožení nebo samotného teroru nebo jednání spojeného s násilím. Charakter a rozsah prováděných činností a úkonů je rovněž závislý na fázi, stadiu činu, ve kterém by se zahajovalo trestní řízení úkonem podle § 158 odst. 3 trestního řádu. Úkony jsou také provázány na obecnou charakteristiku projevu teroristických činů a organizovaného zločinu, např. půjde o úkony směřující ke zjištění a monitorování činností teroristické skupiny, monitorování a analyzování doprovodných aktivit teroristů, na identifikaci a zdokumentování hierarchie, organizace, členské základny, externistů teroristické skupiny apod. Může jít i o úkony, jejichž cílem je proniknout mezi teroristy (policejní agenti). Všechny vyjmenované úkony směřují do stádia přípravy činu nebo jenom do stádia monitorování zločineckých aktivit. Konkrétnější aktivity budou prováděny v případě, kdy k činu již došlo. I zde budou úkony závislé na formě a následku útoku. Rozdílnosti budou patrné, jedná-li se o otevřené teroristické jednání nebo půjde o počáteční latentnost, např. při únosech. U zločineckých útoků jak typu terorismu, tak i organizovaného zločinu s místem činu budou k počátečním úkonům patřit ohledání místa činu a jeho dokumentace, vyhledání a zajištění stop (např. při výbuchu střepiny, zemina, zbytky iniciačního mechanismu atd.) a další.

Za velmi důležité lze považovat výsledky svědků, u kterých lze předpokládat celkový strach vypovídat. Charakteristickou zvláštností proto bude jejich výslech jako utajených svědků podle § 55 odst. 2 trestního řádu. Ve stádiu počátečních a následných úkonů nelze opomenout i nezbytnou analytickou práci, expertní činnost a řadu dalších rutinních úkonů a postupů.

U válečných zločinů a konfliktů bude situace složitější vzhledem k charakteru a rozsahu této agrese. Jistou nevýhodou a komplikací při snaze potrestat válečné zločince je fakt, že otázkou válečných zločinů se státy zabývají v řadě případů ex post, kdy válečný konflikt proběhnul nebo je v pokročilém stadiu se všemi průvodními jevy. Navíc odhalování a vyšetřování válečných zločinů bývá zpravidla záležitostí mezinárodního tribunálu. Významná část

¹⁹ Srovnej Chmelík, J., a kol.: *Zločin bez hranic*. Praha, Linde, 2005.

informací, kterými je disponováno v průběhu odhalování a vyšetřování válečných zločinů má výrazně politický charakter. Tím samozřejmě není dotčeno vnitrostátní odhalování a vyšetřování válečných činů.

Na několika místech bylo uvedeno, že základním principem práce teroristů je medializace činu. To je pochopitelně velmi významný fakt, který nelze při odhalování, ale i v průběhu celého trestního řízení opomenout.

Vrátíme se však k jednomu z velmi významných úkonů v počáteční etapě odhalování a vyšetřování, a tou je pátrání po teroristech nebo členech zločinecké organizace. Může se jednat o cílené pátrání po konkrétní podezřelé osobě, pokud je dostatek informací k takovému podezření, nebo o permanentní pátrání po teroristické skupině nebo zločinecké organizaci a jejích členech, od kterých je pak postupováno ke konkrétní osobě podezřelé z trestného činu. Pátrání zpravidla stěžuje fakt, že není známa konkrétní podoba podezřelé osoby. Přichází se k ní zpravidla rozsáhlou výslechovou činností, kdy svědkové podávají laické popisy podezřelých osob, které se v místě teroristického útoku bezprostředně před ním pohybovaly. K pátrání jsou využívány všechny dostupné sdělovací prostředky, v zahraničí je využíváno i letáků a plakátů s pravděpodobnou podobou podezřelých osob. U nás tento způsob pátrání je spíše ojedinělý a nezdомácněl.

V České republice, zdá se, zdomácněly útoky s teroristickým podtextem (tyto ataky se ovšem stěží dají podřadit pod charakteristiku terorismu, ovšem v našich podmínkách jsou jako teroristické útoky vnímány) typu výhružných telefonátů nebo anonymů požadujících složení milionové finanční částky, které pachatelé požadují vyhodit z jedoucího dopravního prostředku na předem neurčená místa. V případě nesplnění požadavku pachatelé vyhrožují zejména bombovými útoky na železniční tratě nebo obchodní centra.

Při únosech rukojmí, které sice nepatří k typickým teroristickým atakům, se v praxi osvědčilo využít k vyjednávání s únoscem policejního vyjednavče. Jde o erudované a speciálně vyškolené pracovníky, zpravidla psychology, jejichž úkolem je navázat verbální kontakt s únoscem a na základě psychologické analýzy jeho osobnosti přimět jej k propuštění rukojmí a zmírnit případné jiné následky únosu.

Z důkazních prostředků, které jsou využívány v trestním řízení, je možné jmenovat celou škálu, kterou připouští trestní řád. Tyto zpravidla procesní postupy nejsou ničím ojedinělé, a i jejich způsob provedení koresponduje s uznávanými metodikami a taktickými postupy. Kýženým úkonem je samozřejmě zahájení trestního stíhání proti konkrétní osobě důvodně podezřelé ze spáchání teroristického zločinu dopadajícího na spáchaný skutek a s tím spojený výslech obviněného. Není výjimkou, že u organizovaného zločinu se velmi často neobejdeme bez využití právních pomoci, tedy bez mezinárodní justiční spolupráce. Od tohoto výsledku však nelze očekávat žádný podstatný zvrat ve vyšetřování, protože pachatelé zpravidla nevypovídají nebo vypovídají lživě, aby svedli orgán činný v trestním řízení na falešnou stopu. Navíc pachatelem bývají zpravidla osoby, které jsou k činu

najímání, pokud jsou z teroristické organizace, pak v hierarchii organizace jsou na spodním žebříčku a neznají proto strukturu a již vůbec ne řídicí strukturu organizace.

Ofenzivnost a rychlost vyšetřování terorismu je závislá na pečlivém a kvalitně provedeném operativním, spíše je vhodné použít termín, operativně zpravodajském šetření. V žádném případě nevystačíme se záznamem a odposlechem telekomunikačního provozu podle § 88 nebo § 88a trestního řádu, jak se mnohé policejní orgány domnívají. Při takovém postupu nejde o ofenzivnost, ale naopak o defenzivu v šetření, kterou je ztracen hned v počáteční fázi objasňování drahocenný čas. Je potřebné si uvědomit, že pachatelé používají před spácháním, ale stejně tak po spáchání trestného činu vysoce latentní aktivity, které jsou realizovány plánovitě a racionálně. Co je míněno kriminálně zpravodajským šetřením. Jde především o utajené získávání relevantních informací z prostředí zločinecké organizace s cílem identifikovat její strukturu a jednotlivé prvky struktury t.j. konkretizace fyzických osob, právnických osob, legální i nelegální aktivity, jejich vzájemné vztahy, přehled o spáchané a připravované trestné činnosti a o všem, co s aktivitami teroristů souvisí. U organizovaného zločinu lze za relativně snadné označit získání takové informace od nejnižších výkonných vrstev zločinecké organizace. Tyto vrstvy ovšem disponují zcela okrajovými informacemi, směřujícími do vyšších pater organizace. Mohou však poskytnout informace přímo k připravovanému nebo již spáchanému zločinu. Podstatně složitější je proniknout a získat relevantní informace od organizačních složek a vrcholového managementu zločinecké organizace nebo z teroristické skupiny, či přímo od teroristy. Kromě uvedených postupů jsou samozřejmě využívány i běžné metody a postupy odhalování, prověřování a vyšetřování, které nepovažujeme za nutné blíže komentovat.

Více pozornosti při odhalování zejména přípravy teroristického činu je potřebné věnovat metodám a prostředkům, které jsou pro odhalení teroristického útoku neúčinnější. Jde o operativní a zpravodajské metody a prostředky, v obecné poloze o metody a prostředky policejního a trestního práva, anebo upravené jinými právními normami. Od klasických metod a prostředků odhalování a vyšetřování se liší několika významnými zvláštnostmi:

- Jejich použitím se významně a intenzivně zasahuje do ústavou zaručených práv a svobod, včetně jejich ochrany v mezinárodně právních dokumentech, zejména v dokumentech o ochraně lidských práv a svobod. To je také jeden ze základních důvodů, proč zásahy této intenzity jsou dovolené jen na základě zákona a není na místě jejich zakotvení v právních aktech nižší, podzákonné právní síly, česká republika v tomto ohledu snese přísné srovnání s vyspělými demokratickými státy.
- Jejich použití je utajováno před veřejností i subjekty, proti kterým jsou namířeny. Stav se v tomto ohledu významně změnil, vždyť není daleko doba, kdy byl utajován samotný fakt existence takových metod a prostředků používaných policií. Jejich využití v trestním řízení bylo zcela nemožné. Zůstává však stále utajena jejich vlastní aplikace na konkrétní případ. Je to logické, protože bez utajení vlastního použití těchto metod a prostředků, by samy o sobě ztratily smysl. Pachatel by při veřejně deklarovaném použití v konkrétní trestní věci mohl vyvinout účinná protipatření a celkový efekt tak paralyzovat. Ne bezvýznamným je pak dále fakt, že jejich zveřejněním by v řadě

případů mohlo být ohroženo zdraví nebo život policistů, kteří danou metodu nebo prostředek aplikují (například použití policejního agenta). Nutnost utajovat tyto prostředky značně omezuje nebo dokonce zcela vylučuje použití některé běžné kontrolní mechanismy, kterými je u „běžných“ metod a prostředků garantována i zákonnost jejich použití, jako je například účast obhájce na jejich provedení, nebo dokonce účast obviněného při provádění jednotlivých úkonů, seznámení obhájce a obviněného s výsledky šetření nebo jejich možnost prostudovat spis.

To ovšem neznamená, že použití těchto metod a prostředků je bezbřehé a nepodléhá žádné kontrole. Již samotný fakt, že podléhají velmi přísnému povolovacímu režimu završenému rozhodnutím příslušného soudce, je účinnou zárukou jejich zákonnosti. Kontrolní mechanismy jsou pak zakotveny i v průběhu používání těchto operativních a zpravodajských metod a prostředků. Tyto kontrolní mechanismy lze pokládat za dostatečně průkazné a účinné.

Z dalších důkazních prostředků využívaných při odhalování a vyšetřování terorismu je potřebné jmenovat výslech obviněného a svědka, rekognici, znalecké dokazování, domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků, stejně jako procesní úkony provedené dožadáním o právní pomoc v zahraničí a řadu dalších.

Výsledky svědků činu se zdají být podstatně obtížnější než obviněných, a to proto, že se tyto osoby obvykle bojí vypovídat ze strachu před pomstou pachatelů, kdy není ojedinělé, že svědci události jsou zastrašováni a udržováni v permanentním strachu z následku, pokud promluví. Tyto psychické stavy obvykle přetrvávají delší dobu a není výjimkou, že u těchto svědků vyvolají dlouhodobé trauma, pro které se uzavírají před veřejností, vysokou mírou podezřívavosti a nedůvěry. Je proto velmi vhodné výsledky provádět za účasti psychologa. Při výsleších svědků je proto důraz kladen zejména na monitoring osob, které se nacházely v blízkosti místa činu, jejich chování a popis. To se samozřejmě týká i například pohybu motorových vozidel v blízkosti místa činu apod.

Bylo vzpomenuáno, že výsledky svědků jsou problematické s ohledem na jejich strach z odvety pachatelů. Většina svědků proto požaduje, aby byli vyslýcháni pod utajením. K tomuto účelu slouží speciální ustanovení o tzv. utajeném svědku (§ 55 odst. 2 trestního řádu).

Jak je zřejmé z díkce citovaného ustanovení trestního řádu, utajení skutečné totožnosti svědků je účinným prostředkem ochrany jejich života, zdraví a ústavnou zaručených práv a svobod, stejně tak dopadá tato ochrana na osoby jim blízké. Na druhé straně je právo svědka na utajení jeho podoby v rámci zákonné díkce vnímáno jako zásah do práv obviněného na obhajobu, a to v jeho právu vyjadřovat se k pravdivosti tvrzení svědka. Ústava zaručuje ochranu obou vzpomínaných práv, přitom uplatnění práva jednoho vylučuje uplatnění práva druhého. Smyslem práva obviněného a v řízení před soudem obžalovaného je vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, možnost ověření důkazů provedených v trestním řízení. Toto právo je pak doplněno právem vyplývajícím ze základní

zásady trestního řízení, zásady veřejnosti, tj., že své právo může uplatnit veřejně v průběhu hlavního líčení před soudem. V případě svědecké výpovědi uváděná „verifikace“ důkazu provedeného výsledkem svědka, v sobě obsahuje dva komponenty. První je prověření pravdivosti skutkových tvrzení svědka, druhým je možnost prověřit věrohodnost samotného svědka. Institut „utajeného svědka“ tak odnímá obviněnému (obžalovanému) právo v rámci obhajoby vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti, neboť svědek před ním je utajen. Základní otázkou tedy je, které z naznačených práv a ústavou zaručených práv, lze v zájmu druhého omezit a do jaké míry.

Alternativnost a podpůrnost ochrany svědka utajením jeho podoby vychází z předpokladu, že neexistuje jiná možnost, jiné opatření, které by bylo dostačující k odvrácení nebezpečí újmy na zdraví nebo jiného vážného nebezpečí porušení základních práv zaručených ústavou. V praxi je nejprve využívána ochrana svědka zajišťovaná nejprve policií, přestěhování svědka a osob jemu blízkých na neznámé místo pobytu včetně jejich trvalého přestěhování do zahraničí a jiné způsoby zajišťování ochrany, všeobecně známé a uplatňované i v zahraničí.

Utajení totožnosti svědka je však potřebné chápat ve dvojitým smyslu. Jednak jeho utajení v přípravném řízení (jde o shora popisovaný stav), a utajení totožnosti svědka v hlavním líčení (§ 209 trestního řádu), které má podstatně volnější pravidla a podmínky, než je tomu v přípravném řízení. U hlavního líčení k utajení totožnosti svědka postačuje pouhá obava, že svědek, jemuž nebo osobě jemu blízké hrozí újma na zdraví, smrt nebo jiné vážné nebezpečí, nebo obava, že svědek v přítomnosti obžalovaného nevypraví pravdu. Otázku nutnosti a formy ochrany svědka u hlavního líčení pak řeší soud samostatně podle konkrétních okolností a podmínek.

Ochrana osob, kterým v souvislosti s trestním řízením hrozí nebezpečí újmy na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jejich základních práv, je předmětem i řady právních aktů Evropského společenství. Jde například o Rezoluci Rady Evropské unie č. 395Y1207 (04) o ochraně svědků v boji proti mezinárodní organizované kriminalitě ze dne 23. listopadu 1995, která vyzývá členské státy, aby chránily svědky před všemi formami přímého nebo nepřímého ohrožování, nátlaku nebo vydírání, zajistily jim řádnou a účinnou ochranu před soudním procesem, během něj i po něm, aby se tato ochrana vztahovala i na osoby těmto osobám blízké, aby bylo umožněno anonymní svědectví, aby osobám svědků a osobám jim blízkým byla umožněna změna totožnosti. Významným důkazním prostředkem, platným v řadě států Evropy je tzv. spolupracující obviněný.

Resumé

Příspěvek pojednává o charakteru terorismu a různých pohledů na jeho vymezení v kontextu a srovnání s válkou. Zdůrazňuje základní prvky terorismu a jejich význam. V druhé části pojednává o zvláštnostech odhalování a vyšetřování trestných činů spojených s teroristickými útoky. Zevrubně se zabývá zvláštnostmi operativních metod a prostředků vedoucích k odhalení teroristických útoků.

The paper deals with the nature of terrorism and various views on its definition in the context and comparison with the war. It emphasizes the basic elements of terrorism and their importance. The second part deals with the peculiarities of detecting and investigating crimes related to terrorist attacks. It deals in detail with the peculiarities of operational methods and means leading to the detection of terrorist attacks.

Literatura

CHMELÍK, J. a kol. Zločin bez hranic. LINDE, Praha: 2004.

CHMELÍK J. a kol.: Trestní právo hmotné, zvláštní část. Linde, Praha 2010.

CHMELÍK, J., NOVOTNÝ, F., STOČESOVÁ, S. Trestní právo hmotné. Obecná část. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, ISBN 978-80-7380-583-8.

CHMELÍK, J., PORADA, V. Novelizace trestněprávních norem a organizovaný zločin. Soudní inženýrství. CERM, Brno: 1995, č. 8, str. 15-19.

CHMELÍK, J., KONRÁD, Z., PORADA, V. Organizovaný zločin? Kriminalistika, Praha: 1998, č. 1.

CHMELÍK, J. Současná praxe při využívání právních institutů v boji s organizovaným zločinem. Kriminalistika, Praha: 1998, č. 4, str. 98-108.

CHMELÍK, J., KONRÁD, Z., PORADA, V. Poznámky k objasňování organizovaného zločinu. Bezpečnostní teorie a praxe. PA ČR, Praha: 1998, č. 1, str. 35-47.

CHMELÍK, J., BRUNA, E. Dokazování v trestním řízení. Trestněprávní a kriminalistické aspekty. 1. vydání. Praha: VŠFS, 2018. Edice EUpress. ISBN 978-80-7408-175-0.